

sker må nærmest betegnes som moderat-konservativ, en såre almindelig holdning blandt vore dages oldtidshistorikere, der lægger vægt på soberhed og balance og ser med mistro på det overdrevne hypotesebyggeri.

Vanskeligheden ved den hellenistiske periodes historie er jo imidlertid, at uden en vis brug af hypoteser kan vi ikke udarbejde en klar udviklingslinie, fordi de sikre holdepunkter er så få. På dette punkt kunne Will efter min mening godt have vist lidt mere dristighed. Det er jo dog legitimt at operere med hypoteser, når de blot karakteriseres som sådanne. Naturligvis er det også historikernes opgave at rydde op i lageret af forældede hypoteser, og det gør Will ganske effektivt.

Der kan ikke være nogen tvivl om, at Wills værk er et af de vægtigste bidrag til Hellenismens historie, som er trykt i de senere år. En omfattende fremstilling af den politiske historie var et desiderat, og den klare opbygning af Wills bog gør den let at bruge, også for studenter. To semestres arbejde med bogen har overbevist mig om, at dens konkrete oplysninger næsten altid er udtømmende og tilforladelige.

OTTO MØRKHOLM

E. BADIAN: *Roman Imperialism in the Late Republic*. 2nd edition. Oxford, Basil Blackwell, 1968. xii + 117 s. 25 sh.

Få ord er vel i dag så mangetydige som begrebet imperialism. Skønt det oftest misbruges i den quasipolitiske moraliserende jargon, er det dog vist klart for de fleste historikere, at imperialism er et højst flertydigt fænomen, som bestandig må modificeres og defineres. Inden for den romerske republiks historie har vi nu i Badians lille bog fået et nyt og særdeles spændende diskussionsindlæg, oprindeligt en forelæsning ved University of South Africa i 1965, derefter udsendt til en lille kreds og nu endelig i december 1968 udgivet i revideret form. Badians første hovedværk *Foreign Clientela* (1958), der tidligere er omtalt her i anden sammenhæng (Hist. Tidskr. 12. rk. II, s. 403f.), beskæftigede sig også væsentlig med romersk udenrigspolitik indtil år 70 f. Kr. I denne nye bog er synspunkterne skærpede og perioden er udstrakt til Caesars diktatur.

Udgangspunktet er opfattelsen af den romerske nobilis og hans sociale stilling. Hans image krævede militær gloire og clientela. Dette er ifølge Badian drivkraften i romersk ekspansion langt ned i 2. årh. f. Kr. Det barbariske vesten blev annekteret i en lang række grusomme krige, der gav anledning til en endeløs række af triumftog. Det civiliserede hellenistiske øst blev gjort til clienter af den romerske stat og romerske adelige. Kun nødtvungent, når det ofte ufikse romerske diplomati ikke slog til, skred man til annektering i den hellenistiske verden. Badian tror ikke på en egentlig økonomisk drivkraft bag denne udvikling. Krigene havde ikke til formål at beskytte romerske handelsinteresser, der var få og ubetydelige. Bogens kapitel 2 gør grundigt op med Rostovtzeff, der i den romerske ekspansion i 2. årh. så et sidestykke til den klassiske engelske imperialism. Det påvises med en række brillante eksempler, hvorledes romerne næsten regelmæssigt undlod at udnytte de økonomiske muligheder, der lå i den territoriale ekspansion. Først med Gracchernes forsøg på at ordne forholdene

i provinsen Asia med finansiering af indre reformer for øje begynder billedet langsomt at ændre sig, men senatet som corporation er længe modstander af egentlig annektering, da dette giver den enkelte nobilis for stor indflydelse. Misundeligt vogtede senatorstanden på, at ingen blev for stor. Også ridderstandens tidlige økonomiske ekspansion neddaterer Badian – for så vidt med god ret som de fleste kilder hertil er fra en senere periode. Meget af den ældre forsknings skøn beroede på en tilbageslutning.

Det store omsving i romersk imperialismen sætter Badian til republikkens sidste kaotiske årtier. Det er de store feltherrer med personlige hære, der afstikker politikken, først og fremmest naturligvis Pompejus, der som ganske ung pacificerer Spanien og i 60'erne ordner de romerske provinser og clientelastater i orienten. Caesar gør ham kunststykket efter i 50'erne ved erobringen af Gallien, og talrige mindre kendte generaler er lærevillige elever. Samtidig får ridderstanden uanede muligheder for økonomisk infiltration og forstår at udnytte dem. De tunge skatter og afgifter, der pålægges, må byer og fyrster låne til ågerrenter, og kapitalen stilledes til rådighed af den romerske overklasse, der derefter gennem provinsadministrationen inddrev gældsposterne – evt. med våbenmagt. Ikke blot de annekterede områder, provinserne, måtte betale. Også de frie stater, anerkendt som *amici populi Romani*, købte denne status dyrt. Om Pompejus siges det meget præcist, at han i 62 f. Kr. vendte tilbage fra orienten ikke blot som sejrherre, men også som faktisk ejer – eller i alle fald som hovedaktionær. Gælden blev næppe nogen sinde betalt i kontanter, men snarere i form af den loyalitet, der gjorde, at Pompejus' lejr i borgerkrigen mod Caesar talte adskillige kontingenter fra hellenistiske og orientalske fyrster.

Ikke blot overklassen – senator- og ridderstand – havde økonomisk gevinst ved den nye form for imperialismen. Plebs fik sin del i form af store subsidier, delvis anvendt til billigelse af korn. Midlerne hertil kom direkte fra provinserne. Det tydeligste eksempel herpå er annekteringen af Cypern i 56 f. Kr., vedtaget af folket for derved at finansiere Publius Clodius' kornlov. Alle tre stænder havde således direkte interesse i den uhemmede udsugning af det romerske imperium i republikkens sidste fase, men forfatteren sendaterer hele denne udvikling, der placeres i den egentlige borgerkrigsperiode.

Badians nye bog er ikke blot rig på generelle synspunkter, men også fyldt med skarpsindige fortolkninger af enkelte politiske begivenheder og situationer. I forhold til hans »Foreign Clientela« er det en skærpet og udvidet fremstilling af aspekter i romersk udenrigspolitik, skrevet af en af den prosopografiske skoles betydeligste forskere. Godtager man bogens synspunkter, må 2. århundredes Rom betragtes som langt mere gammeldags end Rostovtzeff gjorde det, hvorved den nye epoke, der indvarsles ved Gracchernes reformer og fuldbyrdes i republikkens sidste årtier, står i langt stærkere kontrast til ældre romersk tradition. Herved bliver nødvendigheden af den revolution, der ender i det augustæiske principat, yderligere understreget. Såvel i dette større perspektiv som i selve fremstillingen er Badians bog en betydelig landvinding inden for oldtidshistorien.

JENS ERIK SKYDSGAARD